

**A rendszerváltozás szaggatott regénye** Alexa Károly: Hírnapló Cz. Simon Bt., Bp, 2009.

Nagy Imre és mártírtársai újratemetésének napját nemcsak a Hősök terén emlékező tömeg, de a társadalom jelentős hányada is egy olyan új honfoglalás jelképes kezdetének élhette meg, amely lehetőséget ad a XX. századi magyar történelem végzetesnek tetsző erkölcsi, tudati, demográfiai, területi, kulturális, nyelvi romlásának megállítására és a hosszú távú építkezés elindítására. Azt magától értetődőnek tartottuk, hogy a folyamatban természetszerűen kulcsszerepet vállaló értelmiséget korrekt munkamegosztás, gyanakvásmentes együttműködés fogja jellemezni. Ez lett, lehetett volna a rendszerváltozás, a rendszerváltoztatás igazi értelme – és feltétele is. Ehelyett a rendszerváltozás kezdetén regisztrált romlás mintha azóta folyamatos rombolássá vált volna – különösen az elmúlt mesebeli hét esztendőben.

Alexa Károly *Hírnapló* című új könyve szembesülés, szembesítés a húsz évvel ezelőtt fellobbant reményekkel, tervekkel, szertefoszlásuk, szertefoszlátásuk hol gyorsabb, hol lassúbb folyamatával s napjaink országos tájképével, amely úgy fest, mintha csatát vívtak volna rajta... Mintha Rózsa Endre 1968-ban írt *Elsüllyedt csatatere* emelkedett volna a felszínre, ahol minden kietlen reménytelenség, s akkor se tudni, kik harcolnak, kik az aknatelepítők, kik az orvlövészek, hullarablók, ha vannak néven nevezhető és nevezett szereplők is. Persze e csatater (ki)futóárkában elosonhat az, aki feladta, csalódott vagy belefáradt. Ezzel azonban nem akadályozható meg a szemünk láttára és „a szemünkbe röhögve” elkövetett közösségellenes bűncselekmény, lett légyen az végkielégítésnek nevezett lopás vagy zászlótiprással bevezetett, hőstettként magasztalt és megjutalmazott törvénytelen tömegszlatás.

Alexa Károly sajátos szaggatott naplóregénye a rendszerváltozás legmarkánsabb prózai ábrázolása. Az elmúlt évek egy-egy országos felháborodást kiváltó botrányos eseményét, közszereplőjét világítja át, s mutatja fel a róluk készített szellemi, erkölcsi röntgenfelvételeket. Mivel nemcsak Alexa és kiszemelt „hőse”, hanem az olvasó is részese az országos mindennapoknak – az „újra-átélés” miatt – történeteik lehangolóak. A következő fejezethez lapozva azonban visszatér az életkedvünk, mivel kulináris élvezeteknek adhatjuk át magunkat, amelyeknek – vélhetően – nem csupán irodalmi megjelenítésében leli örömét az író. Mindenesetre pihentetőek és – mondhatni – ínycsiklandozóak ezek a rendhagyó eszmefuttatások csülökfőzésről, csorbaféle pacallevésről, Tapolcán ízelt hagymalekvárról,

szalonbőrrel megvadított krumplilevesről vagy a karácsony és a szilveszter közötti holtidőben esedékes kocsonyáról, amelyet csak a dilettánsok készítenek kuktában. És eldöntetlen a kérdés, „kell-e a pincepörköltbe krumpli avagy nem”. Persze fejezetnyi helyet kap a könyvben a magyar irodalom visszatérő fogása, a „melegkolbász” is.

A szerző nagy odaadással tudja ízlelni és ízleltetni a borokat, lévén a Somlóhegyen maga is szőlősgazda. Megtapasztalva, mi a Tömörkény elbeszéléseiben oly érzékletesen leírt kétkézi munka, nemcsak bora miatt tisztelje a szőlőhegynek, amely – mint írja – „Pannónia és a pannon költészet mitológiai tája”. Van mondandója – tisztelt filozófus-írója, Hamvas Béla nyomán – a táj lelkeréről, a tér és a hely szelleméről is.

„Ételről és főzésről beszélni nem lehet gyűlölködve. Se haragosan, se kirekesztőleg. Se pártpolitikai elkötelezettséggel” – zárhatjuk le a *Farsang után* című fejezetből vett idézettel a témát, s ezzel ismét a politikánál vagyunk, amelynek Alexa Károly elkötelezettje volt és elkötelezettje ma is. A „*Komcsizzunk*” egy kicsit és *A fészűtolvaj* című „vallomásaiban” szól a maga „pártos” múltjáról annak a megjegyzésnek szellemében: „Hogy miért léptünk be az MSZMP-be a hetvenes évek elején, ott hogyan viselkedtünk, arról tessenek kit-kit megkérdezni...” Ennek kiegészítéseképpen – felidézve, hogy az írószövetségi választáskor követendő irányelv kapcsán 1986 novemberében behívták a Pártközpontba, holott már nem volt párttag – leszögezi: „Az Írószövetség (...) nyolcvanhatos közgyűlést (...) mindenképpen számon kell tartani a rendszerváltozást megelőző legfontosabb politikai demonstrációk között, sőt talán az első nyilvános erőpróba volt ez az addig megkérdőjelezhetetlen hatalommal szemben egy civil szerveződés részéről (...) Nemcsak a nyílt beszéd, hanem a Választmány megszavazása (a »hivatalosan ajánlott« jelöltek kibuktatása) is azt mutatta, hogy az írók pontosan tudták, mi a dolguk, miféle mandátumot kaptak a nemzettől, ha nem is konkrétan a nemzetet alkotó állampolgároktól, de a nemzeti hagyományoktól, a történelmi közmoráltól mindenképpen.” Tudjuk, akkor a hatalom – miután nem volt bátorsága a feloszlatásához – más eszközzel akarta szétverni az Írószövetséget. Tagjai kiléptetésével. A párttagok számára ez utasítás volt. Ennek ellenére sokan kiálltak közülük az új vezetés mellett, míg akadtak olyan nem párttag írók, akik kiléptek, vagyis – Alexa szavaival – „komcsikként” szolgáltak.

Az irodalmi élet képviselői számára ez az írószövetségi magatartás szakítópróba és jellemvizsga. Alexa részt vett a lakiteleki találkozón, az első száz ember között vette át MDF tagságáról szóló könyvecskéjét, s ő volt az utolsó, akinek főhivatalnokká történő kinevezését a már súlyosan beteg Antall József aláírta. Tisztelettel szól róla, amikor

divat lett az ócsárlása. Egyik legfőbb érdeméért azt emeli ki, hogy „parlamentari pártját meg tudta őrizni becsületességben, (...) hogy sugalmazni tudta: a magyar történelem újra visszakerült ama mederbe, amelyet évszázadok vájta ki, hogy betartotta ígéretét: elérte a megszálló hadsereg távozását, hogy reményt keltett: a magyarság nemzet lehet és maradhat az új évezred globális veszélyei között is – a Kárpát-medencében”. Amit Antall nem ismert vagy nem akart felismerni, azt tartja Alexa Károly a rendszerváltó miniszterelnök egyik, következményeiben messze kiható legsúlyosabb mulasztásának, hibájának: „Ő a kompromisszumkereső, a kiegyenlítésre hajló vezető, azokkal nem kereste a megegyezést, akiknek a társasága őt felemelte. Pedig erre talán lett volna módja, ha lett volna készítése, még oly kurtára szabott hivatali ideje alatt is. És nem azért, mert hálával tartozott volna nekik. Ha idegenkedett is, mondjuk »zsigerileg«, azoktól, akik a rendszerváltás nép-nemzeti köreit szervezték, azt észlelnie kellett, hogy a szakértelemnek milyen hatalmas energiái lobbantak fel 1988 után, s keresték a lehetőséget a szolgálatra. Listák állították össze – emlékszem, jártuk az országot – szakmánként és a vezetésre termelt tisztségekről. Ők bizalmat érdemeltek volna és szereplehetőséget. És ez a miniszterelnök, a kormányzó hatalom bázisát is erősítette volna. (...) Antall József politikai hatalomgyakorlása (...) hozzájárult ahhoz, hogy a rendszerváltás második ciklusa alatt véglegessé vált: Magyarországon megszűnt az illúziója is annak, hogy a népi és baloldali, és nemzeti és – így! – szabadelvű politikálásnak intézményes keretei lehessenek. És ebben (...) ugyanazon oldalra került az első miniszterelnök és ellenzékének szinte összes érdekcsoportja.”

A felemás rendszerváltásnak részben ez is oka. Erről Alexa Károly a *Leltár? Rovancsolás? Felszámolás?* című kötet záró írásában, előadásában (?) értekezik, kifejtve, hogy míg a szomszéd államok a kommunista diktatúrák bukását nemzeti felszabadultságuk, fejlődésük, létük reneszánszáként élték meg, addig Magyarországon ez „a kényszeres és a honi politikai vezetés által levezé nyelt önfeladás.” Ehhez még hozzátesszi: „Nincs még egy példa Magyarországon kívül, ahol ilyen készséggel szolgálta volna ki a hódítókat az új »komprádor« elit. Hozzájuk képest a Kádár-vezérelte politikai bizottság szinte a Bethlen Gábor-i államtanács rafinált bölcsességének és honszerelmének látszik tündökölni...” Vagyis másutt nemzeti reneszánsz, nálunk „nemzeti vesszőfutás”.

A „nemzeti vesszőfutás” fogalmába beletartozik, hogy Magyarországon megengedhető az 1989-ben vállalandó örökségként és nemzeti ünnepként törvénybe foglalt 1956-os forradalom nyílt parlamenti gyalázása és az erre vetemedő képviselő párttársai ezt tudomásul veszik. Ennél azonban sokkal nyomasztóbb az, hogy a mai nem-

zet (vagy mai „látszat-nemzet”) sem tud mit kezdeni vele; tudati és lelki tehernek érzi, amelytől legjobban megszabadulni. Ennek okait Alexa Károly a következőkben látja: „1956-ban egy látszat-nemzet lázadt föl és teremtette meg a maga számára az egység hitét. Egy Trianontól és 1945-től folyamatos széthullásban lévő, kívülről pusztított, belülről bomló nép hitte egy pillanatra, hogy azonos legjobban önmagával. De az 1960-as évektől úgy dönt, hogy jobb, ha felejt. Ha tovább felejt. Így tűntek el 1956 véremezejéről az arcok, a nevek... 1956-nak nincs költészete. 1956-nak vezérei sincsenek. Kossuthnak minden percéről tudunk, ifjúságától aggastyánkoráig számon tartjuk minden mozdulatát – 1956 legmagasabb közjogi férfitjának a halálra ítéltése előtti mondatait ötven évig nem hallhatta az ország, amelyért vállalta a halált.”

A romlás legközvetlenebbül a sportpályákon, sportcsarnokokban érzékelhető. A magyar olimpiai csapat gyenge pekingi szereplését diadalként állította be a regnáló hatalom. És jelezte: örülhetünk, ha majd a 2012-es londoni olimpián ugyanennyi érmet és helyezést be tudunk gyűjteni. (Ez a Kovács László által zászlóra tűzött MSZP-s nemzeti program – „Merjünk kicsik lenni!” – „sportosított” változata.) Szemérmesen hallgat arról, hogy a kudarchoz az átgondolatlan, véghajrára időzített támogatás, az iskolai testnevelés, a tömegsport leépítése, a lakosság általános egészségi állapota is hozzájárult.

A szerző több írásában kitér a magyar sport mai állapotára: *Jönnék a csehszlovákok!, Olimpia? Taroltunk!, Focikönyv.* Az utóbbi némileg Borsi-Kálmán Béla *Az aranycsapat és a kapitánya* című, Puskásról írt kitűnő munkájának ismertetése egy író-olvasó találkozó ürügyén, amelyen Varga Zoltán, Fenyvesi Máté és a magyar futball nagy öregje, a kilencvenéves Gyetvai László is részt vettek. A Puskás-biográfia egyben az 1945 után eldeformálódott magyar társadalom története is.

Alexa Károly művésze a nyelvnek: mondatai – gondolataiból következően – pontosak. (Ez a *Jézus mosolya* című 2007-ben megjelent kötet Hamvas-esszéje után természetesen vehető.) A közszereplőkkel – lehet az „nyelvkirály” író vagy besúgó filmrendező is – kapcsolatos ítéletei metszően élesek. Olykor a kivédhetetlen fejtávágásoktól se fogja vissza indulata, ha méltatlan ellenféllel szemben lép pástra. Magabiztos, ha kell. Lehet is. Kevesen mozognak olyan otthonosan a magyar irodalomban, kultúrában, történelemben, a Kárpát-medencében és a Németh László által megrajzolt közép-európai térségben, mint ő. Emellett remekül főz, jó bora van és gondozza kertjét, amelyet Hamvas nyomán ő is „az elzárkózás és nyitottság helyének” tart.

Kovács István